

DET EUROPÆISKE HUS

Redaktion: Søren Mørch

Forlagsredaktion: Jan Danielsen
Billedredaktion: Knud Ryg Olsen

Karin Lützen og Bente Rosenbeck
DEN MODERNE TID

1991

Gyldendal

Videnskaben i dagligdagen

Videnskaben kom på alle måder til at påvirke folks daglige liv på både krop og sjæl. Den medicinske videnskab blev bedre til at iagttage den menneskelige natur, som blev stykket op i forskellige dele og specialer. Menneskenaturen blev kortlagt til mindste detalje – først den fysiske krop, og med psykiatrien blev det sjælen og den indre natur, der blev genstand for videnskaben.

Det blev videnskaben, der i det moderne samfund fik den opgave at afsløre den menneskelige natur og dermed at bestemme, hvad der var naturligt, en opgave religionen har i andre kulturer. En lille elite af videnskabsmænd fik magten til at afgrænse menneskenaturen. Gennem iagttagelser af kroppen forsøgte de professionelle eksperter at spalte den menneskelige natur i enheder ikke blot med hensyn til køn, men også alders-, klasse- og race-mæssigt. Kvindeligheden hævdedes at være en medfødt del af køns karaktererne. Den intuitive evne, moderinstinktet, kvinders intellektuelle underlegenhed, og frigiditet blev til medfødte kvindelige egenskaber, og hvis kvinder faldt uden for disse rammer, var de ukvindelige, mandhaftige, nymfomaner – hvilket viser, at klassifikationer og kategorier også skaber anomalier. Et klassifikationssystem foregiver objektivitet men indeholder samtidig moral

og ideologi. Kønsforskelle og forskelle i det hele taget var i en moderne betydning ikke givet af Gud men af de biologiske love og udformet i et videnskabeligt sprog. Vi tror på videnskaben. Den moderne videnskab er således med til at fortælle „historier“ om, hvordan vi er opstået, historier som ikke viser tilbage til Adam og Eva men til biologi. Ikke Bibelen men anatomen blev til skæbne. Ikke kun kønnet men også befolkningen og befolkningens kvalitet, blev genstand for et ordensprojekt kaldet den moderne hygiejne eller socialhygiejne. Det var et projekt som ikke blev opfattet som politisk men som videnskabeligt og objektivt, som ren videnskab uden henvisning til etik, ideologi og moral.

Befolkningen blev interessant, fordi den efterhånden blev opfattet som noget der kunne forøges, formindskes eller forbedres gennem fødsel og dødelighed eller gennem påvirkning af fænomener såsom sundhed, sygdom, ernæring og boligforhold. Dette skabte også en øget videnskabelig interesse for kønnet og for reguleringen af den seksuelle adfærd, hvorved kønnet blev omkranset af viden, analyser og forbud. En række institutioner udvikledes, som tiltvang sig sandheden om kønnet, og seksualadfærd blev gjort til genstand for viden.

Seksualiteten var ikke længere kun et moralsk og retsmæssigt anliggende men også et naturhistorisk og medicinsk. Det seksuelle blev et verdsligt og et statsligt område forvaltet af en række forskellige institutioner: demografien tog sig af befolkningsforhold og fødselsregulering, medicinen af kvindens særlige fysiologi, mens pædagogikken tog sigte på barnets seksualitet. Den nye „kønsvidenskab“ rettede især sin opmærksomhed mod det avlende par, kvinder, børn, og de perverse.

Med den øgede verdsliggørelse af samfundet blev den videnskabelige ideologi mere fremherskende. Børnernes sundhed blev efterhånden vigtigere end deres frelse, og lægen blev hustruens og moderens nye rådgiver i sundhedsspørgsmål. Epidemier og sygdomme, som tidligere var blevet betragtet som Guds straf, mentes nu at være forårsaget af bakterier. Fødsler og børneopdragelse blev genstand for medicinsk omsorg og overvågning. Moralske og religiøse bekymringer for det menneskelige sjæleliv, for det gode og det rigtige blev erstattet af verdslige bekymringer for, hvad der var sundt og usundt. Ved at udforme kategorier og klassifikationer var videnskaben med til at legitimere den sociale orden på samme måde, som religionen var det.

Videnskaben afspejler nogle samfundsmæssige forhold ved at

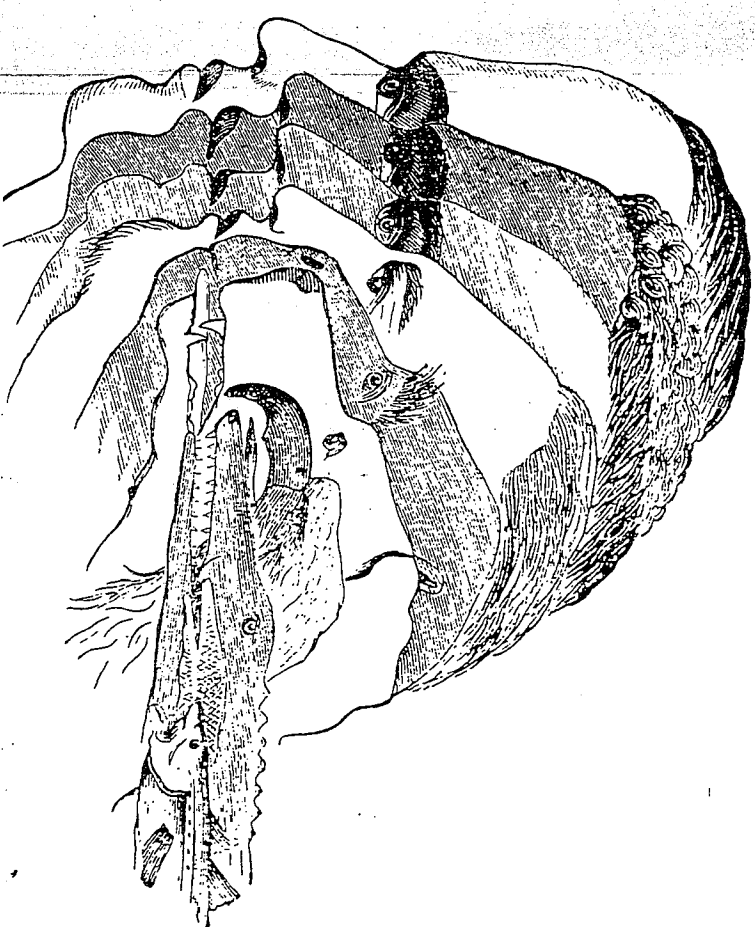
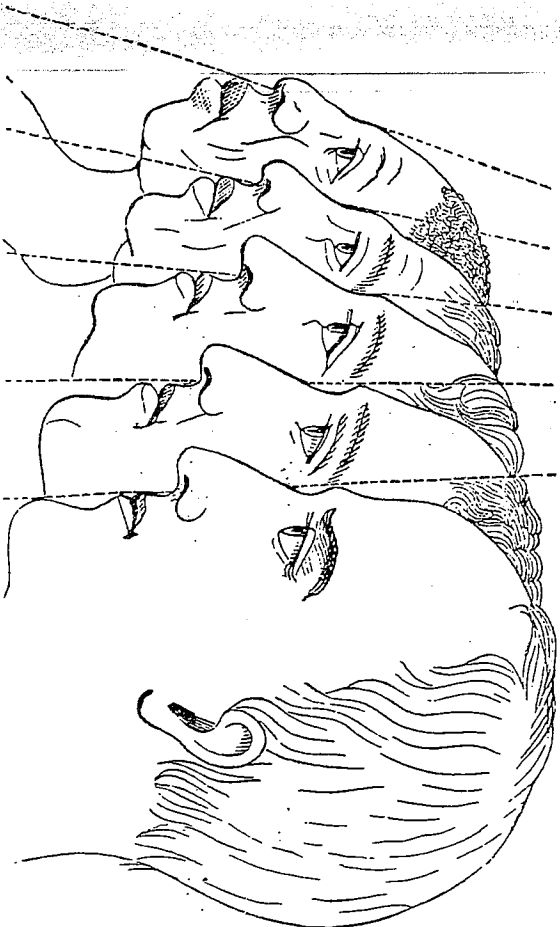
udforme kategorier, som er socialt antagelige og som gøres til natur. Det naturlige er således det, som stemmer med vores opfattelse af virkeligheden. Professionaliseringen af videnskaben – som var ensbetydende med mandlig herskelse og med elitestyre – afspejler middelklassens videnskabsopfattelse og faldt sammen med, at både feminismen og socialismen blomstrede op. Ikke kun kvindepørgsmålet men også arbejdspørgsmålet blev rejst i 1800-tallet. Kravet om lighed, frihed og broderskab kom på dagsordenen. Demokratiseringsbestræbelser var fremtrædende, og en mulig reaktion herimod var at skabe et nyt præsteskab af videnskabsmænd, som kunne sætte sig ud over det politiske niveau.

Videnskaben var i sin egen selvforståelse objektiv og adskilt fra både praksis og politik. Inden for videnskaben søgte eksperterne sandheden om den menneskelige natur og fandt, hvad de søgte, nemlig belæg for at nogle kulturer skulle herske over andre, og at der var forskel på klasser og køn. På denne måde lykkedes det at bevare en forskelsideologi på trods af tidens ligestillingsbestræbelser. Industrialiseringens sociale følger med byslum, børnearbejde og lignende skabte grobund for en stigende statslig indgriben i det daglige liv, og videnskaben blev midlet hertil.

Der var en udbredt tro på, at videnskaben kunne løse de truende sociale problemer, som fulgte i industrialiseringens kølvand. Videnskaben skulle være med til at producere den bedste børneværd, de bedste borgere, og kvinden som mor var kernen bag bestræbelserne på at gribe ind i folks liv. Optimismen var stor, når det drejede sig om at løse sociale problemer, og videnskaben kom til at spille en stor rolle i Europas vej mod velfærdssamfundet.

Efterhånden som det moderne liv blev mere komplekst, blev der skabt et øget behov for ekspertviden. Almindelige borgere og politikerne fik sværere ved at løse indviklede økonomiske og sociale problemer, og magten blev i højere grad overladt til andre. Systemet byggede på, at sand social videnskab var mulig, og troen på videnskabelig objektivitet var en forudsætning for ekspertstyret. Teori og praksis blev adskilt, hvilket gjorde det svært for almindelige mennesker at sætte spørgsmålstegn ved de videnskabelige resultater.

Velfærdssamfundets politik kom således i høj grad til at bygge på en naturvidenskabelig tankegang. Det var en videnskabelighed, hvor målet for videnskabsmændene snarere var at finde ud af, om deres viden og forståelse var i overensstemmelse med den objektive

Videnskabsmændene søgte sandheden og fandt belæg for, at nogle racer og kulturer skulle herske over andre. Illustrationer i John J. Jeffries: *Natural History of the Human Races*, 1869 (øverst) og Ranson Dexter: *The Facial Angle*, Popular Science Monthly, 1874.

virkelighed, end om brugen af denne viden fik heldige eller uheldige følger. Det moderne menneske og det moderne samfund var endt i et dilemma med hensyn til at bruge ekspertviden til at løse problemer men samtidig at gøre det på en hensigtsmæssig og virkningsfuld måde.